

Маркін С. І.

адвокат

ВИДИ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОЗОВІВ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

У статті здійснено порівняльно-правовий аналіз підходів зарубіжних держав до нормативного визначення та класифікації видів адміністративних позовів як ключових процесуальних форм судового захисту у сфері публічно-правових відносин. Обґрунтовано, що належне законодавче закріплення позовних форм має принципове значення для ефективної реалізації права на звернення до адміністративного суду й забезпечення дієвого відновлення порушених прав, свобод та законних інтересів приватних осіб у відносинах із суб'єктами владних повноважень. Підкреслено, що в Кодексі адміністративного судочинства України відсутня системна регламентація видів адміністративних позовів, що актуалізує звернення до європейського та пострадянського досвіду правового регулювання адміністративної юстиції. Розглянуто німецьку модель адміністративного судочинства, яка передбачає диференційований набір позовних засобів залежно від мети судового захисту (оскарження адміністративного акта, позови про зобов'язання, визнання, встановлення правовідносин тощо), а також характеризується гнучкістю та відсутністю жорстко обмеженого переліку позовних форм. Проаналізовано французькі доктринальні підходи до класифікації адміністративних позовів, що ґрунтуються на розмежуванні звернень, спрямованих на контроль законності актів адміністрації, та позовів повної юрисдикції, пов'язаних із відновленням суб'єктивних прав, відповідальністю адміністрації, адміністративними договорами і репресивними заходами. Особливу увагу приділено рецепції класичних моделей у законодавстві Азербайджану та Грузії, які закріплюють структурований перелік позовних форм за зразком німецького підходу, а також італійському адміністративно-процесуальному регулюванню, що кореспондує французькій концепції. Показано, що естонське та латвійське законодавство, попри різну термінологію та техніку правового регулювання, фактично забезпечує аналогічні способи судового захисту, тоді як болгарська модель поєднує позови про оскарження, повну юрисдикцію, утримання та примушення. Зроблено висновок про відсутність універсального підходу до класифікації адміністративних позовів у зарубіжних правових системах і обґрунтовано потребу вироблення більш системного та уніфікованого підходу для розвитку національного адміністративного процесуального законодавства.

Ключові слова: адміністративний позов, адміністративне судочинство, способи судового захисту, класифікація позовів, зарубіжний досвід, публічно-правові відносини, адміністративна юстиція.

Постановка проблеми. Принципово важливим є питання нормативного закріплення видів адміністративних позовів, здатних забезпечити дієвий судовий захист прав, свобод та законних інтересів людини і громадянина, а також інших суб'єктів у сфері публічно-правових відносин від порушень, допущених суб'єктами владних повноважень. Йдеться, зокрема, про необхідність такого визначення позовних форм, яке гарантувало б ефективну реалізацію права на звернення до адміністративного суду з метою захисту порушеного права.

У контексті формування оновлених концептуальних підходів до подальшого розвитку Кодексу адміністративного судочинства України слід вра-

ховувати, що станом на сьогодні в КАС України не сформовано системної правової регламентації видів адміністративних позовів. Водночас у кодифікованих нормативно-правових актах зарубіжних держав, які містять норми адміністративного процесуального права та функціонують в умовах розвиненої адміністративної юстиції, питання класифікації та нормативного визначення позовів вирішується неоднаково й залежить від особливостей національних моделей судового контролю за публічною адміністрацією.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. За таких умов вагомим значенням для вдосконалення теорії адміністративного позову набуває врахування напрацювань адміністративно-процесуаль-

ного законодавства окремих іноземних держав. Особливо корисним для національного правового поля є досвід сучасної процесуальної доктрини та нормативного регулювання адміністративного судочинства Німеччини та Франції. Зокрема, О.В. Рядінська, аналізуючи види адміністративних позовів у зарубіжних правових порядках, де адміністративний позов виступає ключовим інструментом судового звернення, акцентував увагу не лише на специфіці окремих позовних різновидів, але й на наявності спільних характеристик, зумовлених загальною логікою процесуально-правового регулювання, а в окремих випадках – прямим запозиченням певних позовних форм [1, с. 735].

Постановка завдання. Метою наукової статті є визначення системи адміністративних позовів за законодавством зарубіжних країн.

Виклад основного матеріалу. У процесуальному законодавстві Німеччини про адміністративне судочинство, ухваленому у 1960 році та оновленому змінами 1996–1997 років (§§ 42, 43 VwGO), залежно від цілей судового захисту передбачено кілька основних видів адміністративних позовів. До них, зокрема, належать: по-перше, позов, спрямований на визнання адміністративного акта недійсним; по-друге, позов про зобов'язання відповідача вчинити певні дії або виконати адміністративний акт; по-третє, позов щодо встановлення, зміни чи припинення відповідних правовідносин; по-четверте, загальний позов про примус до виконання обов'язків або до здійснення визначених адміністративних заходів, які не оформлюються у формі адміністративного акта.

Водночас зазначені різновиди не становлять вичерпного переліку процесуальних засобів судового захисту в адміністративному судочинстві Німеччини, оскільки їх кількість не має жорстких нормативних обмежень, що зумовлює гнучкість і адаптивність системи адміністративно-процесуальних форм [2].

Збігаючись із наведеними підходами, Т. Манн, Р. С. Мельник, В. М. Бевзенко та А. Т. Комзюк у навчальному посібнику «Адміністративний процес: загальна частина (Федеративна Республіка Німеччини, Україна)», аналізуючи ключові позовні форми, що застосовуються в адміністративних судах Німеччини, пропонують виокремлювати такі різновиди адміністративних позовів. Позов про оскарження адміністративного акта (абз. 1 § 42 VwGO) спрямований на усунення (скасування) адміністративного акта як такого. Його процесуальна функція полягає в тому, що позивач

домагається ліквідації розпорядження, оформленого у формі адміністративного акта, якщо воно порушує його права або спричиняє негативні наслідки.

Позов про зобов'язання (примушення до виконання зобов'язання) (абз. 1 § 42 VwGO) розглядається як спеціалізований різновид вимоги про примус до вчинення дій. У цьому випадку предметом звернення є клопотання зобов'язати орган влади видати адміністративний акт, у виданні якого було відмовлено або який не було прийнято, причому, як правило, йдеться про акт, вигідніший для заявника. Водночас така позовна форма не охоплює оскарження інших проявів адміністративної діяльності, що не набувають форми адміністративного акта.

Загальний позов про виконання зобов'язання використовується для реалізації будь-якої публічно-правової матеріальної вимоги особи до адміністративного органу за умови, що застосування позову про зобов'язання у вузькому сенсі є непридатним. Хоч цей інструмент не має розгорнутої законодавчої деталізації у VwGO, на його існування та застосування прямо вказують окремі положення закону (зокрема, абз. 2 § 43, § 111, абз. 4 § 113, абз. 2 § 169, § 170). Його предметом є дії (або бездіяльність) адміністративного органу, які не кваліфікуються як адміністративний акт, наприклад: вимоги про відшкодування завданої шкоди; виконання грошових зобов'язань, що випливають з адміністративно-правового договору; призначення та виплата грошових чи надання негрошових видів соціальної підтримки.

Позов про визнання (абз. 1 § 43 VwGO) має на меті встановлення юридичного факту існування або відсутності правовідносин у сфері публічного права, а також констатацію нікчемності адміністративного акта. Вказана форма орієнтована не на зміну управлінського рішення, а на судове підтвердження певного правового стану.

Позов про встановлення протиправності адміністративного акта (четверте речення абз. 1 § 113 VwGO) спрямований на судову констатацію незаконності адміністративного акта, який був виданий уже після подання позову про його оскарження, проте до моменту ухвалення рішення судом. Таким чином, позовна конструкція забезпечує процесуальну можливість надати правову оцінку акту, що з'явився в перебігу розгляду справи та може впливати на права й інтереси позивача.

Як наслідок, запропонована авторами систематизація демонструє, що німецьке адміністра-

тивне судочинство використовує диференційований набір позовних засобів, який охоплює як спори щодо адміністративних актів, так і вимоги, пов'язані з іншими формами публічного адміністрування [3, с. 35–65].

У французькій правовій доктрині історично сформувалася множинність підходів до поділу адміністративних позовів на окремі види. Водночас слід наголосити, що в сучасній французькій адміністративно-правовій науці найбільш поширеною є класифікація, в основі якої лежить критерій наявності або відсутності у позовних вимогах спрямованості на відновлення суб'єктивних прав. Сучасний дослідник Жак Вігьє зазначає, що такий підхід був концептуально сформований протягом ХХ століття представниками французької юридичної думки – Дюгі, Жезом і Валіном. Його зміст полягає у розмежуванні, по-перше, звернень до суду, метою яких є констатація порушення норми об'єктивного права, тобто перевірка відповідності адміністративного акта чинному праву та вимогам законності, і, по-друге, звернень, зумовлених порушенням суб'єктивного права, коли заявник прагне судового визнання належного йому права та його процесуального відновлення [4, с. 72–73]. Виходячи саме з цього базового критерію, у французькій юридичній доктрині адміністративні позови традиційно поділяються на кілька основних різновидів. Зокрема, виокремлюються: по-перше, позови, спрямовані на встановлення незаконності та скасування адміністративного акта; по-друге, позови повної судової юрисдикції, у межах яких суд наділений повноваженнями не лише щодо захисту, а й щодо відновлення порушених суб'єктивних публічних прав; по-третє, позови, предметом яких є офіційне тлумачення акта адміністрації; по-четверте, позови, пов'язані із застосуванням адміністративних репресивних заходів. Такий поділ відображає усталений підхід французької адміністративно-правової науки до розмежування процесуальних форм судового контролю за діяльністю публічної адміністрації залежно від характеру та спрямованості заявлених вимог [5; 6]. Слід підкреслити, що в сучасній французькій адміністративно-правовій доктрині представлено практично тотожний підхід до систематизації адміністративних позовів. Відповідно до нього у Франції розрізняють кілька основних різновидів адміністративних позовних форм. По-перше, це позови щодо анулювання актів адміністрації, які застосовуються для оскарження перевищення владних повноважень і тому нерідко іменуються позо-

вами про перевищення влади або позовами про законність. По-друге, виокремлюються позови, пов'язані з порушенням суб'єктивних прав, що розглядаються в порядку повної адміністративної юрисдикції. Їх предметом є, зокрема, спори щодо адміністративних договорів, відповідальності публічної адміністрації та інших подібних правовідносин. По-третє, до самостійної групи належать позови про тлумачення, у межах яких заявляється вимога щодо офіційного з'ясування змісту управлінського акта. По-четверте, виділяються позови, спрямовані на оцінку законності актів адміністрації, що мають на меті встановлення їх відповідності нормам чинного права. По-п'яте, окрему категорію становлять позови, пов'язані із застосуванням адміністративної репресії, у межах яких оскаржуються рішення про застосування примусових або каральних заходів. Зазначена класифікація свідчить про багаторівневий і диференційований характер французької моделі адміністративного позову, що забезпечує різноманітні процесуальні механізми судового контролю за діяльністю публічної адміністрації [7; 8].

В межах публікацій, присвячених адміністративному процесу Франції, визначається, що адміністративні позови фактично до двох основних груп: позовів, що подаються у зв'язку з перевищенням влади, та позовів, у межах яких здійснюється повний юрисдикційний контроль. До другої групи він відносить, зокрема, позови у спорах про адміністративну відповідальність із вимогами про відшкодування шкоди, заподіяної діями адміністрації (наприклад, унаслідок неправомірної відмови у видачі певного дозволу), позови, що впливають з адміністративних договорів, позови, пов'язані із застосуванням репресивних заходів, а також інші подібні категорії справ [9, с. 82–84].

Водночас доцільно зауважити, що моделі адміністративної юстиції Німеччини та Франції традиційно характеризуються як класичні й часто слугують орієнтиром для реформування адміністративного судочинства в різних правопорядках. Зокрема, німецька процесуальна доктрина справила помітний вплив на формування змісту кодексів, які регламентують діяльність адміністративних судів у державах – республіках колишнього СРСР у межах так званої «другої хвилі» інституціоналізації адміністративної судової спеціалізації. Це, зокрема, стосується Азербайджану, Грузії та Вірменії, правові системи яких у відповідному сегменті істотно орієнтуються на німецьку модель.

Показовим у цьому сенсі є Адміністративно-процесуальний кодекс Азербайджанської Республіки від 30 червня 2009 року (далі – АПК), у якому в частині нормативного закріплення видів адміністративного позову відтворено низку базових підходів, притаманних німецькому адміністративно-процесуальному регулюванню. Так, у главі VI «Учасники процесу. Види позовів» АПК передбачено такі позовні форми: а) позов про оспорювання – скасування або зміну адміністративного акта, ухваленого адміністративним органом щодо прав чи обов'язків особи (позов про оскарження) (ст. 32); б) позов про покладення на адміністративний орган обов'язку, пов'язаного з виданням адміністративного акта, а також позовний захист від бездіяльності адміністрації (позови про примушення) (ст. 33); в) позов про вчинення адміністративним органом певних дій, які не пов'язані з прийняттям адміністративного акта (позов про виконання зобов'язання) (ст. 34); г) позов про захист від незаконного втручання, що не оформлюється адміністративним актом, однак безпосередньо посягає на права і свободи особи (позов про утримання від вчинення дій) (ст. 35); д) позов про встановлення наявності або відсутності адміністративно-правових відносин, а також про визнання адміністративного акта недійсним (позови про встановлення або визнання) (ст. 36) [10].

По суті, аналогічна модель класифікації адміністративних позовів була закріплена й у Адміністративно-процесуальному кодексі Грузії від 23 червня 1999 року. Відповідно до положень цього нормативного акта визначено вичерпний перелік позовних форм, з якими особа може звернутися до адміністративного суду. Зокрема, грузинське процесуальне законодавство передбачає: по-перше, позов, спрямований на визнання адміністративного акта недійсним або на констатацію втрати ним чинності (ст. 22 АПКГ); по-друге, позов про зобов'язання адміністративного органу видати відповідний адміністративний акт (ст. 23 АПКГ); по-третє, позов про вчинення певної дії або про утримання від її вчинення, якщо така вимога не пов'язана з прийняттям індивідуального адміністративного акта (ст. 24 АПКГ); по-четверте, позов про визнання, у межах якого може порушуватися питання щодо нікчемності адміністративного акта, а також встановлення наявності чи відсутності конкретного суб'єктивного права або відповідних правовідносин (ст. 25 АПКГ). Таким чином, грузинський законодавець, орієнтуючись на німецьку процесуальну модель, закріпив

структуровано диференційовану систему адміністративних позовів, що забезпечує різнопланові процесуальні механізми судового захисту у сфері публічно-правових відносин [11].

Водночас сучасна французька процесуальна доктрина позовного провадження у справах адміністративної юрисдикції справила істотний вплив на розвиток правової науки та законодавства багатьох держав, зокрема й окремих країн Європейського Союзу. Показовим у цьому контексті є Адміністративно-процесуальний кодекс Італії від 2 липня 2010 року [12], положення якого значною мірою кореспондують із французькою моделлю класифікації адміністративних позовів.

Зокрема, у статтях 29–31 АПК Італії, що визначають процесуальні засади діяльності регіональних адміністративних судів та Державної ради, закріплено такі основні різновиди адміністративних позовів: по-перше, позов про скасування адміністративного акта, який подається у разі його незаконності, некомпетентності органу чи зловживання владними повноваженнями при його прийнятті; по-друге, позов про відшкодування шкоди, заподіяної порушенням законних інтересів або суб'єктивних прав особи внаслідок неправомірних дій чи бездіяльності адміністрації; по-третє, позов про зобов'язання адміністративного органу, який застосовується у випадках невчинення належного адміністративного акта і передбачає покладення на адміністрацію обов'язку видати сприятливе рішення або здійснити відповідні дії [13].

Таким чином, італійське адміністративно-процесуальне регулювання наочно демонструє рецепцію ключових положень французької теорії адміністративного позову та їх адаптацію до національної правової системи.

Водночас слід зауважити, що Адміністративно-процесуальний кодекс Естонії від 25 лютого 1999 року, який набрав чинності у 2000 році, не містить прямого нормативного закріплення класифікації адміністративних позовів за їх видами. Для позначення звернення приватних осіб до адміністративного суду з метою захисту порушених прав і свобод у ньому використовується термін «скарга». Проте за своєю юридичною природою таке звернення фактично становить різновид повноцінного позовного захисту суб'єктивних прав і свобод.

Разом із тим аналіз переліку процесуальних способів захисту, визначених у статті 6 АПК Естонії, які можуть бути заявлені в адміністративному суді, дає підстави виокре-

мити в естонській правовій системі ті ж основні різновиди позовів, що притаманні як німецькій, так і французькій моделям адміністративної юстиції. Зокрема, йдеться про: а) скаргу про скасування адміністративного акта або про визнання його протиправним у повному чи частковому обсязі (екстраординарний позов); б) скаргу примусового характеру – щодо виконання зупиненого адміністративного акта, видання належного акта або вчинення дії, яка була зупинена чи не вчинена; в) скаргу про відшкодування шкоди, заподіяної незаконним адміністративним актом чи дією (простий позов); г) скаргу про визнання, спрямовану на встановлення наявності або відсутності публічно-правових правовідносин. Отже, попри відсутність формалізованої термінології щодо видів адміністративних позовів, естонське адміністративно-процесуальне законодавство фактично відтворює ключові елементи класичних європейських моделей судового захисту у сфері публічно-правових відносин [14].

Аналіз ст. 184 Адміністративно-процесуального закону Латвії від 25 жовтня 2001 р. (чинного з 1 лютого 2004 р.) свідчить, що звертаючись до адміністративного суду із заявою про судовий захист, заявник може ставити, зокрема, такі вимоги: 1) щодо ухвалення адміністративного акта, його скасування, визнання протиправним або констатації порушень процедури прийняття; 2) щодо покладення на адміністративний орган обов'язку здійснити визначені фактичні дії; 3) щодо встановлення факту наявності або відсутності конкретних публічно-правових відносин, які безпосередньо впливають із нормативного припису (якщо захист законного інтересу неможливо забезпечити за допомогою попередніх видів заяв); 4) щодо перевірки публічно-правового договору на відповідність вимогам права, вирішення питання його чинності, укладення або належного виконання [15].

На нашу думку, заслуговує на увагу болгарська модель адміністративного судочинства. Відповідно до глави X «Оскарження адміністративних актів у першій інстанції», глави XI «Процедура відшкодування шкоди» та глави XV «Захист від необґрунтованих дій або бездіяльності Адміністрації» Адміністративного кодексу Болгарії від 12 липня 2006 р. (редакція від 12 травня 2009 р.),

у межах цієї моделі адміністративні суди можуть розглядати такі різновиди адміністративних позовів:

- позов про оскарження – спрямований на перегляд індивідуального адміністративного акта або підзаконного нормативного акта;

- позов повної судової юрисдикції – стосується відшкодування шкоди, заподіяної фізичній чи юридичній особі внаслідок протиправних актів, дій або бездіяльності адміністративних органів чи їх посадових осіб;

- позов про утримання – використовується як засіб захисту від невиправданих дій адміністрації;

- позов про примусення – подається для протидії необґрунтованій бездіяльності органів публічної адміністрації [16].

Наш здійснений порівняльно-правовий огляд іноземного досвіду законодавчого закріплення видів адміністративних позовів показав, що в адміністративному судочинстві не сформовано універсальної, загальновизнаної моделі їх класифікації. Водночас у низці держав нормативне регулювання містить достатньо чіткий перелік (або визначення) видів адміністративних позовів, що фактично гарантує особі реальну можливість звернутися до адміністративного суду для захисту порушених прав. Натомість в інших правопорядках такі види позовів прямо не окреслюються: їх наявність і зміст доводиться встановлювати опосередковано – через перелік способів судового захисту (позовних вимог), які передбачені законом і можуть бути заявлені в адміністративному суді.

Унаслідок цього виникає неоднорідність підходів до визначення процесуальної природи адміністративного позову, що ускладнює як наукове осмислення відповідного інституту, так і практику його застосування. Така ситуація свідчить про необхідність формування більш системного та уніфікованого підходу до класифікації адміністративних позовів, який би поєднував доктринальну обґрунтованість із чітким нормативним закріпленням. Запровадження подібного підходу сприятиме підвищенню рівня правової визначеності, забезпеченню єдності судової практики та реальній ефективності судового захисту у сфері публічно-правових відносин.

Список література:

1. Рядінська В. О. Судовий контроль за діяльністю публічної адміністрації в Німеччині. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 1. С. 735–739
2. Bundesrechtsanwaltsordnung. URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/brao/>
3. Манн Т., Мельник Р., Бевзенко В., Комзюк А. Адміністративний процес: загальна частина (Федеративна Республіка Німеччини, Україна): наук.-практ. посібник / пер. та адапт. з нім. Р. Мельника; за заг. ред. В. Бевзенка. Київ: Алерта, 2013. 308 с.
4. Вігьє Ж. Адміністративна юстиція / пер. з фр. А. Корнійчука. Київ: Конус-Ю, 2008. 160 с.
5. Gohin O. Contentieux administratif. URL: <http://just.aix.free.fr/CoursTD/CourssansTDL3S1/ContentieuxAdministratif – Licence 3 Semestre 5.doc>
6. Borysenko A., Volko Y., Pushkina O., Potip M., Leheza Yu. Regulatory principles of public administration in the field of state and regional environmental policy as part of the strategy for sustainable development of Ukraine. *Revista de la Universidad del Zulia*, 2022. Vol. 38, p. 180–188.
7. Овчарук С. С. Щодо правового регулювання інституту адміністративних процедур у Франції. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/ce95791d-de3d-4e5c-ad29-1a654714a5ee/content>
8. Loi n° 84-16 du 11 janvier 1984 portant dispositions statutaires relatives à la fonction publique de l'Etat (1). Version consolidée au 14 mars 2012 // Legifrance.gouv.fr. URL: <http://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTE XT000000501099>.
9. Markova O. O. French approach to administrative act. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2022. № 5. С. 82–85.
10. ADMINISTRATIVE PROCEDURAL CODE OF THE REPUBLIC OF AZERBAIJAN URL: <https://natlex.ilo.org/dyn/natlex2/natlex2/files/download/83422/AZE-83422.pdf>
11. THE ADMINISTRATIVE PROCEDURES CODE OF GEORGIA URL: <https://comcom.ge/uploads/other/1/1226.pdf>
12. Codice del processo amministrativo. Decreto legislativo 02.07.2010 №104. URL: <http://www.lexitalia.it/vari/codice/codiceprocamm.pdf>
13. La giustizia amministrativa. Capitolo XI/L'esame di Avvocato 2013 sintesi mirata di Diritto Amministrativo. URL: http://www.simone.it/catalogo/v340_3.pdf
14. Code of Administrative Court Procedure. URL: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/527012014001/consolide>
15. Адміністративно-процесуальний закон Латвії від 25.10.2001 р. URL: <http://biedriba.jimdo.com>
16. ADMINISTRATIVE PROCEDURE CODE. URL: https://ncpr.bg/images/EU_zakonodatels tvo/2018/14.03.2018/2019/17.04.2019/ADMINISTRATIVE_PROCEDURE_CODE.pdf

Markin S. I. TYPES OF ADMINISTRATIVE CLAIMS UNDER THE LEGISLATION OF FOREIGN COUNTRIES

The article provides a comparative legal analysis of the approaches of foreign states to the normative definition and classification of types of administrative claims as key procedural forms of judicial protection in the field of public law relations. It is substantiated that proper legislative consolidation of claim forms is of fundamental importance for the effective implementation of the right to appeal to an administrative court and ensuring the effective restoration of violated rights, freedoms and legitimate interests of private individuals in relations with subjects of government authority. It is emphasized that the Code of Administrative Procedure of Ukraine lacks systematic regulation of types of administrative claims, which makes the appeal to the European and post-Soviet experience of legal regulation of administrative justice relevant. The German model of administrative proceedings is considered, which provides for a differentiated set of claims depending on the purpose of judicial protection (appeal of an administrative act, claims for obligations, recognition, establishment of legal relations, etc.), and is also characterized by flexibility and the absence of a strictly limited list of claim forms. The French doctrinal approaches to the classification of administrative claims are analyzed, which are based on the distinction between appeals aimed at controlling the legality of administrative acts and claims of full jurisdiction related to the restoration of subjective rights, administrative liability, administrative contracts and repressive measures. Special attention is paid to the reception of classical models in the legislation of Azerbaijan and Georgia, which establish a structured list of claim forms modeled on the German approach, as well as to Italian administrative and procedural regulation, which corresponds to the French concept. It is shown that Estonian and Latvian legislation, despite different terminology and

techniques of legal regulation, actually provide similar methods of judicial protection, while the Bulgarian model combines claims for appeal, full jurisdiction, retention and coercion. The conclusion is made that there is no universal approach to the classification of administrative claims in foreign legal systems and the need to develop a more systematic and unified approach to the development of national administrative procedural legislation is substantiated.

Key words: *administrative claim, administrative proceedings, methods of judicial protection, classification of claims, foreign experience, public-legal relations, administrative justice.*

Дата першого надходження статті до видання: 02.12.2025

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 26.12.2025

Дата публікації (оприлюднення) статті: 30.12.2025